

YAŞ – CİNSİYET – MEDENİ DURUM VE EĞİTİM DURUMUNUN VERGİYE KARŞI TUTUM ÜZERİNE ETKİLERİNİN ANKET SONUÇLARI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Fatih SARAÇOĞLU*

Özet

Ampirik çalışmalar somut sonuçların ortaya konulması bakımından faydalı olmaktadır. Vergi kaçakçılığı konusunda yaptığımız ankette bu açıdan büyük önem taşımaktadır. Anketimizde mükelleflerin yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve medeni durumları ile vergi kaçakçılığı arasındaki ilişkiler de araştırılmış olup; makalemizde ulaştığımız sonuçlar ortaya konulmuştur. Ayrıca söz konusu faktörlerin etkilerinin görülmesi bakımından vergi oranlarının yüksek olup olmadığı, vergi gelirlerinin gerektiği gibi harcanıp harcanmadığı, vergi sisteminin adil olup olmadığı, vergi kaçakçılığının en önemli nedeninin ne olduğu sorulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Vergi kaçakçılığı, Adalet, Vergi sistemi, Vergi Gelirleri, Demografik Özellikler

Abstract

Empirical studies are beneficial as introducing the tangible results. In terms of this, our conducted survey about tax evasion is critically important. In our survey, the relationship between age, gender, education, marital status and tax evasion is investigated, and survey results are displayed. On the other hand, for noting the effects of said factors it is questioned if the tax rates are high or not, if the tax revenue spends in useful areas or not, if the tax system is just or not, and what the most important cause of tax evasion is.

Key Words: Tax evasion, Justice, Tax System, Tax Revenue, Demographic Characteristics

1. Giriş

Mükelleflerin vergi karşısındaki tutumları üzerinde çeşitli faktörler etkili olabilmektedir. Ayrıca vergiye ilişkin alt başlıklar itibariyle bu tutumları belirleyen faktörlerin değiştiği de belirtilebilir. Bu açıdan mükelleflerin vergi kaçırılmalarında tutumlarını belirleyen faktörler; yaş, cinsiyet, medeni durum, çalışma – iş yaşamı ve gelir olarak sıralanabilecektir (Gökbunar ve Gökbunar, 2007). Farklı bir

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi İİBF, Maliye Bölümü.

*Yaş – Cinsiyet – Medeni Durum Ve Eğitim Durumunun Vergiye Karşı
Tutum Üzerine Etkilerinin Anket Sonuçları Çerçevesinde
Değerlendirilmesi*

ifade ile bireylerin demografik özellikleri de vergileme konusunda etkili olmaktadır; nitekim çeşitli çalışmalarda yaş, cinsiyet, ırk ve eğitim gibi özelliklere bağlı olarak vergi yasalarına uyumun değişebildiği ifade edilmektedir (Tunçer, 2002). Yapılan anket çalışmalarında demografik etkenlerin vergi kaçakçılığı üzerinde rol oynadığı noktasından hareketle yaş, cinsiyet ve medeni duruma ilişkin sorular konulmuş olup; bu hususlara ilişkin olarak bulunan sonuçlar ise çeşitli çalışmalarda incelenmiştir (Saruç, 2003: 160–161).

Vergi kaçakçılığı konusunda yaptığımız anketimizde de mükelleflerin yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve medeni durumları sorgulanmış; bu faktörler ile kaçakçılık arasındaki ilişkiler araştırılmıştır.

2. Demografik Faktörlerin Vergi Kaçakçılığı Üzerindeki Rolüne İlişkin Bulgular

Çeşitli çalışmalarda demografik faktörlerin kaçakçılık açısından etkilerinin araştırılması sorulara yer verilmiştir. Bu konuda yaptığımız araştırmalarda ulaştığımız bazı teorik ve ampirik çalışmalarda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

ABD’de yapılan ampirik bir araştırma, erkeklerin kadınlara oranla, evli çiftlerin ise bekarlara oranla daha fazla kaçırma eğilimi gösterdiklerini ortaya koymakta olup; yine aynı çalışmada gençlerin risk alma güdülerinin güçlü olması nedeniyle vergi kaçırma konusunda daha istekli oldukları, 65 yaş üzerindeki kişilerde ise doğru beyanda bulunmama eğiliminin daha az önemli olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Blumenthal ve Slemrod, 1992: 185-201, aktaran Çelikkaya).

Yaş, eğitim, medeni durum ve cinsiyetin vergi kaçakçılığı üzerindeki etkileri konusunda literatürde çeşitli çalışmalar mevcut olup, bunlar özellikle anket biçimindedir. Spicer ve Lundstedt (1976) ve Vogel (1974) araştırmalarında, yaşlı insanların gençlere göre daha az vergiden kaçındıklarını bulmuşlardır. Ancak Song ve Yarbroug (1978), 40 – 65 yaş arası vergi mükelleflerinin vergiden kaçınmalarının düşük ihtimalli olduğunu ortaya koyarken gençlerin ve yaşlıların oranlarının ise daha yüksek olduğunu bulmuşlardır (Slemrod, 1984: 235).

Orviska ve Hudson, vergi kaçakçılığını rastlantısal seçilen bir grup yetişkin kişi üzerinde anket çalışması yaparak incelemişler ve vergi kaçırmanın yaşlı insanlar arasında daha az görüldüğü sonucuna varmışlardır. Orviska ve Hudson, bu sonucu, yaşlıların vergi kaçırmanın yanlış olduğu hissine kapılmalarına ve bazı durumlarda da yakalanmanın doğuracağı sonuçlardan daha çok korkuyor olmalarına bağlamışlardır (Orviska ve Hudson, 2002:100). Benzer şekilde Mason

& Calvin (1978) ve Baldry (1987), yaş ve uymama arasında benzer bir ilişki bulmuşlardır (Ritsema vd., 2003:8). Ritsema, Thomas ve Ferrier ise yalnızca kasti kaçakçıların grubunda yaşın vergi uyumuyla ilişkili olduğu sonucuna varmıştır (Ritsema vd., 2003:12).

Wahlun'un modelinde 23 açıklayıcı değişkenden beşi kaçakçılığı doğrudan etkilerken, dokuz faktör kaçakçılık üzerinde dolaylı etkiye sahiptir. Modelde yaş kaçakçılık üzerinde dolaylı etkiye sahip faktörlerden biridir (Wahlund, 1992:668). Wahlund'a göre, daha genç insanlar yaşlılara göre daha fazla vergi kaçırırlar. Bunun nedeni ise genç insanların yaşlı bireylere göre vergi kaçakçılığına karşı daha az olumsuz tutuma sahip olmalarıdır. Gençler vergi kaçakçılığı riskinin daha az olduğuna hükmederler ve vergi kaçırarak için de daha çok fırsatları vardır. Wahlund bu durumun diğer bir sebebi olarak gençlerin yaşlılara göre daha az "sosyalist" olmasını göstermiştir (Wahlund, 1992:670). Sonuç olarak Wahlund'a göre yaşın kaçakçılık üzerinde pozitif dolaylı etkisi vardır. Benzer şekilde Clotfelter (1983) ve Feinstein (1991), kaçakçılığın yaşla beraber düştüğünü belirtmişlerdir (Orviska ve Hudson, 2002:84).

Torgler, 30 – 64 yaş arasındaki bireylerin vergi ahlakının 16 – 29 yaş arasındaki genç insanlara göre daha yüksek olduğunu vurgulamıştır (Torgler, 2003:295). Bu sonuçları destekler şekilde Tittle (1980), Witte & Woodbury (1985), Hanno ve Violette (1996), yaptıkları çalışmalarda daha yaşlı mükelleflerin gençlere göre daha uyumlu olduğu sonucuna varmışlardır (Richardson, 2006:151). Dubin ve Wilde de yaşın uyumla pozitif ilişki içinde olduğunu belirtmiştir (Dubin ve Wilde, 1988:73). Bu pozitif ilişkiye dair sonuç, Spicer ve Lundstedt (1976)'in anket sonuçlarıyla da uyumludur.

Slemrod vergi kaçakçılığının nedenlerini araştırırken, kişisel vergi beyannamelerinden elde edilen mikro ekonomik verileri kullanmıştır. Slemrod'un bulunduğu sonuç kaçakçılığın demografik bağlarına ilişkin diğer kanıtlarla tutarlılık göstermektedir; yani Slemrod'a göre de yaşlıların vergi uyumu gençlere göre daha yüksektir (Slemrod, 1984:232).

Clotfelter (1983) ve Feinstein (1991), kaçakçılığın erkekler arasında ve aile reisinin evli olduğu durumda daha yaygın olduğunu ileri sürmektedir (Orviska ve Hudson, 2002:84). Buna paralel olarak Torgler'in yapmış olduğu tüm çalışmalarda da kadınların erkeklere göre daha yüksek vergi ahlakına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Torgler, 2003:13). Örneğin, Torgler'in oluşturduğu model 1'de kaçakçılığın haklılaştırılmadığı durumlar kadınlarda erkeklere göre %8.2 puan daha yüksektir (Torgler, 2003:295).

De Juan (1989), cinsiyetin vergi kaçakçılığını etkilediğini fakat bu etkinin vergi kaçırma yeteneği aracılığıyla dolaylı bir etki olduğunu bulmuştur. Benzer şekilde Juan yaş ve eğitim

*Yaş – Cinsiyet – Medeni Durum Ve Eğitim Durumunun Vergiye Karşı
Tutum Üzerine Etkilerinin Anket Sonuçları Çerçevesinde
Değerlendirilmesi*

değişkenlerinin kaçakçılığı dolaylı olarak etkilediği üzerinde durmuştur (Wahlund, 1992:665). Vogel ve Mason & Calvin (1978), kadın mükelleflerin uyum düzeyinin erkek mükelleflere göre daha yüksek olduğunu göstermişlerdir.

Jackson ve Milliron (1986) kaçakçılık üzerinde cinsiyetin rolü konusuna farklı bir açıklama getirmiş ve kadın – erkek arasındaki uyum aralığının özgürleşen kadınların ortaya çıktığı yeni jenerasyonda giderek küçüldüğünü belirtmişlerdir (Richardson, 2006:151).

Andreoni ve diğerleri (1998)'nin çalışmaları, evli çiftlerin karı – koca ortak matrahı doldurarak vergi kaçırmak için büyük fırsatlara sahip olduğu yönündeki bulguları desteklemektedir (Orviska ve Hudson, 2002:100). Orviska ve Hudson'un elde ettiği sonuçlarda ise bireyin medeni halinin, kaçakçılığı algılayıştaki etik değerleri ve de yakalanmanın sonuçlarından korkmayı nadiren etkilediği görülmüştür. Sonuçta Orviska ve Hudson, kendi çalışmaları ile Andreoni ve diğerlerinin çalışmalarını beraber ele almış ve medeni halin vergi kaçırma üzerindeki etkisinin sadece evli çiftler büyük fırsatlara karşılaştığı takdirde etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Orviska ve Hudson, 2002:100). Torgler'in çalışmasında medeni duruma bakıldığında, yalnızca ayrılmış insanların bekarlara göre daha yüksek vergi ahlakına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Torgler, 2003:295).

Eğitim vergi kaçakçılığının diğer önemli belirleyicisidir. Eğitimin etkileri konusunda literatürde çok çeşitli araştırma sonuçları elde edilmiştir. Eğitim ve uymama arasında Witte & Woodbury (1985) pozitif bir ilişki bulmuşken, Dubin & Wilde (1988) negatif bir ilişki üzerinde durmuşlardır (Dubin ve Wilde, 1988: 71).

Torgler daha iyi eğitilmiş mükelleflerin, vergi kanunları ve mali bağlantılar hakkında daha çok şey bildiklerini ve böylece uyum düzeyini daha iyi bir pozisyonda değerlendirdiklerini belirtmiştir (Torgler, 2003:11). Diğer taraftan Torgler uyumun daha az olabileceğini çünkü eğitim düzeyi arttıkça mükelleflerin kaçakçılık ve kaçınma için fırsatları daha iyi anlayabileceğinden ve devletin geliri nasıl kullandığının daha çok farkında olabileceğinden bahsetmektedir (Torgler, 2003:12).

Diğer taraftan Richardson eğitimin kaçakçılık üzerindeki önemli belirleyicilerden biri olduğu üzerinde durmuş ve daha yüksek düzeydeki genel eğitimin daha düşük düzeyde kaçakçılığa yol açacağını belirtmiştir (Richardson, 2006:165). Buna benzer şekilde Song & Yarbrough (1978) ve Wallschutzky (1984)'nin çalışmaları da, mükellefin genel eğitim düzeyi ile vergi kaçakçılığı arasında negatif ilişkiyi desteklemektedir (Richardson, 2006:152).

Son olarak Rechters, Sanders ve Roark yaptıkları deneylerin sonucunda öznelerin bağımlı değişkenlere cevaplarını yaş ve eğitime

göre açıklamıştır ve bu özellikler temelinde önemli farklılıklara ulaşamamışlardır. Yaş ve eğitimde olduğu gibi cinsiyet konusunda da kadın ve erkeklerin cevaplarında önemli farklar bulunamamıştır (Reckers vd., 831).

Konuya ilişkin bir çalışmada ilk – orta öğretim mezunu olan 5 kişinin kazancının tamamını idareye bildirdiği, 69 kişinin çoğuna yakın kısmını bildirdiği, 53 kişinin yarısını bildirdiği, 11 kişinin bildirmediği, 125 kişinin fikir beyan etmediği; lise mezunu olan 26 kişinin kazancının tamamını idareye bildirdiği, 437 kişinin çoğuna yakın kısmını bildirdiği, 268 kişinin yarısını bildirdiği, 99 kişinin bildirmediği, 681 kişinin fikir beyan etmediği; üniversite mezunu ve daha üst eğitilmiş olan 13 kişinin kazancının tamamını idareye bildirdiği, 137 kişinin çoğuna yakın kısmını bildirdiği, 83 kişinin yarısını bildirdiği görülmüştür (Çomaklı, 2007:217).

Aynı çalışmada ilk ve orta öğretim mezunu kişilerin %8,8'inin vergi kaçakçılığını dürüst bir davranış olarak saymadığı, vicdanen rahatsızlık verici ve yüz kızartıcı bir davranış olarak algıladığı; lise mezunlarında bu oranın %50,2 olarak gerçekleştiği görülmüştür. Üniversite mezunu kişilerde ise vergi kaçakçılığını dürüst olmayan ve yüz kızartıcı olarak görenlerin oranı %13,7'dir (Çomaklı, 2007:221). Vergi kaçırıp kaçırmadıkları sorusuna cevap veren erkek mükelleflerin yaklaşık %80'inin, bayan mükelleflerin ise yaklaşık %79'unun vergi kaçırdığı yönünde bulgulara da yine aynı çalışmada ulaşılmıştır (Çomaklı, 2007:227).

Vergi oranlarının yüksek olup olmadığı konusunda da erkek ve bayan mükelleflerin benzer düşündüğü görülmüştür. Zira erkeklerin %96'sı vergi oranları yüksek derken, bayanların %96,7'i vergi oranları yüksek demektedir (Çomaklı, 2007:228-229).

Vergi Barışı Kanunu'ndan yararlanan mükelleflere ilişkin olarak yapılan bir çalışmada 1636 kişiden veri alınmıştır. Bunlardan 1368 kişisi erkek iken, 268'inin kadın olduğu görülmektedir. Katılımcılara vergi barışından yararlanıp yararlanmadıkları sorulmuş; erkeklerde katılım oranı %89 iken, kadınlarda %11 olarak bulunmuştur (Savaşan ve Çoban, 2007).

Yine aynı çalışmada vergi barışından yararlananların yaşları araştırılmıştır. Buradaki ayırım yapmış olduğumuz anketteki ayırma benzemektedir. Yani mükellefler 18-25 yaş grubundakiler, 26-40 yaş grubundakiler, 41-60 yaş grubundakiler ve 60 yaş üzerindeki olarak sınıflandırılmıştır. Ankete katılan 1611 kişiden 1365 kişi erkek, 265 kişi kadındır. Vergi barışından yararlanan erkeklerin %3'ü 18-25 yaş aralığında; %42,6'sı 26-40 yaş aralığında %51,7'si 41-60 yaş aralığında ve 2,6'sı 60 yaşın üstündekilerden oluşmaktadır. Vergi barışından yararlanan kadınların ise %9,9'u 18-25 yaş aralığında;

*Yaş – Cinsiyet – Medeni Durum Ve Eğitim Durumunun Vergiye Karşı
Tutum Üzerine Etkilerinin Anket Sonuçları Çerçevesinde
Değerlendirilmesi*

%45,7'si 26-40 yaş aralığında %42,5'i 41-60 yaş aralığında ve 1,9'u 60 yaşın üstündekilerden oluşmaktadır (Savaşan ve Çoban, 2007).

Eğitim düzeyinin vergi kaçakçılığını iki şekilde etkilediği belirtilebilir. Bunlardan birincisi, eğitim düzeyi yüksek olan bir toplum, verginin amaçlarını iyi bildiğinden vergiye uyumunu artırması biçimindedir. İkincisi ise, iyi eğitilmiş toplum bireylerinin vergi sisteminin nasıl çalıştığını anlamaları daha olanaklı olduğundan vergi kaçakçılığına ihtiyaç duymayacakları biçimindedir. dır ve böylece onlar, bu suretle, vergi kaçakçılığına gereksinim duymayabilirler. Bu eğitilmiş toplum daha çok vergiden kaçınma yolları bularak vergi ödememeye yönelirler (Karabacak, 2005).

Vergi kaçakçılığı konusunda yapılmış kapsamlı bir çalışmada ise bağımlı değişken olarak vergi kaçırma eğilimi kullanılırken; kontrol değişkenleri olarak algılanabilecek olan cinsiyet, medeni durum, yaş ve eğitim düzeyi bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Bu çerçevede yaş ilerledikçe vergi kaçırma olasılığının düşmekte olduğu görülmüştür (Bayraklı vd., 2004:204-253).

3. Anket Çalışması

A. Anket çalışmasına ilişkin genel bilgiler

Anket çalışmamız 2007 yılı içinde yapılmış olup, mükelleflere kaçakçılık açısından çeşitli sorular yöneltilerek eğilimlerin belirlenmesi amacı taşımaktadır. Anket çalışmasında yer alan sorular ise bu konuda daha önce yapılmış olan çalışmalardan hareketle hazırlanmıştır.

Anketimize başlanılmadan önce soruların geçerlilik ve güvenilirlik testi yapılmış, bu şekilde doğru sonuçların ortaya konulması hedeflenmiştir. Ülkemizdeki mükellef sayısı göz önünde bulundurularak anketin uygulanması gereken mükellef sayısının en az 384 olduğu görülmüş, bu çerçevede anket toplam 494 mükellefe uygulanmıştır.

Anket uygulaması konunun uzmanı denilebilecek kişiler tarafından yürütülmüş ve katılımcıların bütün sorulara cevap vermeleri sağlanmıştır.

B. Sorular Ve Yanıtları

Bu makalede kişilerin demografik özelliklerinin; vergi oranları, vergi gelirlerinin harcanma biçimi, vergi sisteminin adaleti ve vergi kaçakçılığının nedenleri konusundaki etkileri incelenecektir. Bu amaçla öncelikle yaşı, cinsiyetiniz, medeni durumunuz, eğitim düzeyiniz sorularına verilen cevaplar ile vergi oranları yüksek midir,

vergi gelirleri gerektiği gibi harcanıyor mu, vergi sistemi sizce adil midir, sizce vergi kaçakçılığının en önemli nedeni nedir sorularına verilen cevaplar sergilenecek; sonra ikili ilişki tabloları üzerinde yaş, cinsiyet, medeni durum ve eğitim durumunun etkileri gösterilecektir.

Yaşınız?

	ADET	%
18 - 25 Yaş arası	135	27,3
26 - 40 Yaş arası	255	51,6
40 Yaş ve üstü	104	21,1
Toplam	494	100,0

Ankete katılanlardan %27,3'ü 18-25 yaş arasında iken, %51,6'sı 26-40 yaş aralığında, %21,1'i ise 40 yaş üstündedir.

Cinsiyetiniz?

	ADET	%
Erkek	426	86,2
Kadın	68	13,8
Toplam	494	100,0

Ankete katılanlardan %86,2'si erkek iken, %13,8'i ise kadındır.

Medeni Durumunuz?

	ADET	%
Evli	359	72,7
Bekar	135	27,3
Toplam	494	100,0

Medeni durum açısından bakıldığında ankete katılanlardan %72,7'si evli iken, %27,3'ü bekar mükelleflerdir.

Eğitim Düzeyiniz?

	ADET	%
İlköğretim	73	14,8
Lise	180	36,4
Üniversite	197	39,9
Yüksek Lisans	33	6,7
Doktora	11	2,2
Toplam	494	100,0

Katılımcıların eğitim düzeyi de sorgulanmıştır. Bu çerçevede %14,8'inin ilköğretim, %36,4'ünün lise düzeyinde, %39,9'unun üniversite düzeyinde, %6,7'sinin lisans üstü düzeyde ve %2,2'sinin de doktora düzeyinde olduğu görülmüştür.

Yaş – Cinsiyet – Medeni Durum Ve Eğitim Durumunun Vergiye Karşı Tutum Üzerine Etkilerinin Anket Sonuçları Çerçevesinde Değerlendirilmesi

İkili ilişki tabloları üzerinde yanıtlar değerlendirilmeden önce diğer sorulara verilen yanıtlar da kısaca aşağıda gösterilmiştir.

Vergi oranları yüksek midir?

YANITLAR							
EVET, ÇOK YÜKSEK		OLDUKÇA YÜKSEK		EVET, AMA ÇOK DEĞİL		HAYIR	
A	%	A	%	A	%	A	%
216	43,7	157	31,8	94	19,0	27	5,5

Mükelleflerden %43,7'si vergi oranlarının çok yüksek olduğunu, %31,8'i ise oldukça yüksek olduğunu beyan etmektedir.

Vergi gelirleri gerektiği gibi harcanıyor mu?

YANITLAR							
EVET TAMAMEN		EVET OLDUKÇA		KISMEN		HAYIR	
A	%	A	%	A	%	A	%
10	2,0	32	6,5	146	29,6	306	61,9

Mükelleflerden %61,9'u vergi gelirlerinin gerektiği gibi harcanmadığını düşünmekte, %29,6'sı ise kısmen amaca dönük kullanıldığını belirtmektedir.

Vergi sistemi sizce adil midir?

YANITLAR							
EVET TAMAMEN		EVET OLDUKÇA		KISMEN		HAYIR	
A	%	A	%	A	%	A	%
12	2,4	22	4,5	85	17,2	375	75,9

Mükelleflerin genel düşüncesi vergi sisteminin adaletsiz olduğu yönündedir. Zira bu soruya katılımcıların %75,9'u sistem adaletsiz demektedir.

Sizce vergi kaçakçılığının en önemli nedeni nedir?

YANITLAR							
VERGİ ORANLARINI N YÜKSEK OLMASI		DENETİMİN YETERSİZ OLMASI		VERGİ CEZALARINI N YETERSİZ OLMASI		KAMUSAL HİZMET OLARAK GERİ DÖNMEMESİ	
A	%	A	%	A	%	A	%
65	13,2	56	11,3	133	26,9	240	48,6

Mükellefler vergi kaçakçılığının nedeni olarak da öncelikle kamusal harcama olarak geri dönmüyor olmasını göstermektedir.

Vergi oranları ve denetim yetersizliği geri planda kalan nedenler olarak gösterilmektedir.

C. İkili İlişki Tabloları Ve Değerlendirilmesi

Yaşınız? - Vergi oranları yüksek midir?

			Yaşınız?			Toplam
			18 - 25 Yaş arası	26 - 40 Yaş arası	40 Yaş ve üstü	
Vergi oranları yüksek midir?	EVET, ÇOK YÜKSEK	Adet	58	114	44	216
		%	11,7	23,1	8,9	43,7
	OLDUKÇA YÜKSEK	Adet	49	77	31	157
		%	9,9	15,6	6,3	31,8
	EVET, AMA ÇOK DEĞİL	Adet	21	52	21	94
		%	4,3	10,5	4,3	19,0
	HAYIR	Adet	7	12	8	27
		%	1,4	2,4	1,6	5,5
Toplam		Adet	135	255	104	494
		%	27,3	51,6	21,1	100,0

Ankete katılanların 255 kişisi 26-40 yaş grubunda yer almakta olup; bunların 181'i vergi oranlarının çok yüksek ya da oldukça yüksek olduğunu düşünmektedir.

Katılanların 135 kişisi 18-25 yaş grubunda yer almakta olup; bunların 107'si vergi oranlarının çok yüksek ya da oldukça yüksek olduğunu düşünmekte; katılanların 104 kişisi 40 yaş üstünde olup; bunların 75'i vergi oranlarının çok yüksek ya da oldukça yüksek olduğunu düşünmektedir.

Yaşınız? - Vergi gelirleri gerektiği gibi harcıyor mu?

			Yaşınız?			Toplam
			18 - 25 Yaş arası	26 - 40 Yaş arası	40 Yaş ve üstü	
Vergi gelirleri gerektiği gibi harcıyor mu?	EVET TAMAMEN	Adet	2	5	3	10
		%	0,4	1,0	0,6	2,0
	EVET OLDUKÇA	Adet	6	17	9	32
		%	1,2	3,4	1,8	6,5
	KISMEN	Adet	39	74	33	146
		%	7,9	15,0	6,7	29,6
	HAYIR	Adet	88	159	59	306
		%	17,8	32,2	11,9	61,9
Toplam		Adet	135	255	104	494
		%	27,3	57,6	21,1	100,0

Toplam katılımcı sayısı içinde vergi gelirlerinin gerektiği gibi

*Yaş – Cinsiyet – Medeni Durum Ve Eğitim Durumunun Vergiye Karşı
Tutum Üzerine Etkilerinin Anket Sonuçları Çerçevesinde
Değerlendirilmesi*

harcanmadığını düşünenlerin oranı %61,9 olup; bunun %17,8'i 18-25 yaş grubunda, %32,2'si 26-40 yaş grubunda ve %11,9'u 40 yaş üstündedir.

Yaşınız? – Vergi sistemi sizce adil midir?

			Yaşınız?			Toplam
			18 – 25 Yaş arası	26 – 40 Yaş arası	40 Yaş ve üstü	
Vergi sistemi sizce adil midir?	EVET TAMAMEN	Adet	3	8	1	12
		%	0,6	1,6	0,2	2,4
	EVET OLDUKÇA	Adet	5	14	3	22
		%	1,0	2,8	0,6	4,5
	KISMEN	Adet	16	46	23	85
		%	3,2	9,3	4,7	17,2
	HAYIR	Adet	111	187	77	375
		%	22,5	37,9	15,6	75,9
Toplam		Adet	135	255	104	494
		%	27,3	51,6	21,1	100,0

Vergi sisteminin tamamen adaletsiz olduğunu düşünen %75,9'luk grubun dağılımı şu şekildedir: %22,5'i 18-25 yaş grubunda, %37,9'u 26-40 yaş grubunda ve %15,6'sı 40 yaş üstündedir.

Yaşınız? - Sizce vergi kaçakçılığının en önemli nedeni nedir?

			Yaşınız?			Toplam	
			18 - 25 Yaş arası	26 - 40 Yaş arası	40 Yaş ve üstü		
Sizce vergi kaçakçılığının en önemli nedeni nedir?	Vergi oranlarının yüksek olması	Adet	22	33	10	65	
		%	4,5	6,7	2,0	13,2	
	Denetimin yetersiz olması	Adet	14	30	12	56	
		%	2,8	6,1	2,4	11,3	
	Vergi cezalarının yetersiz olması	Adet	29	74	30	133	
		%	5,9	15,0	6,1	26,9	
	Kamusal hizmet olarak geri dönmemesi	Adet	70	118	52	240	
		%	14,2	23,9	10,5	48,6	
	Toplam		Adet	135	255	104	494
			%	27,3	51,6	21,1	100,0

18-25 yaş grubundakilerin yarısından fazlası (%52) kaçakçılığın nedeni olarak kamusal hizmet olarak geri dönmemeye işaret ederken; bu oran 26-40 yaş grubunda %46; 40 yaşın üstündekilerde ise %50

olarak gerçekleşmiştir.

Cinsiyetiniz? - Vergi oranları yüksek midir?

			Cinsiyetiniz?		Toplam	
			ERKEK	KADIN		
Vergi oranları yüksek midir?	EVET, ÇOK YÜKSEK	Adet	192	24	216	
		%	38,9	4,9	43,7	
	OLDUKÇA YÜKSEK	Adet	129	28	157	
		%	26,1	5,7	31,8	
	EVET, AMA ÇOK DEĞİL	Adet	82	12	94	
		%	16,6	2,4	19,0	
HAYIR	Adet	23	4	27		
	%	4,7	0,8	5,5		
Toplam			Adet	426	68	494
			%	86,2	13,8	100,0

Ankete katılan erkeklerde vergi oranının çok yüksek olduğu düşüncesi hakim iken; kadınlarda oldukça yüksek olduğu düşüncesinin olduğu görülmektedir.

Cinsiyetiniz? - Vergi gelirleri gerektiği gibi harcıyor mu?

			Cinsiyetiniz?		Toplam	
			ERKEK	KADIN		
Vergi gelirleri gerektiği gibi harcıyor mu?	EVET TAMAMEN	Adet	9	1	10	
		%	1,8	0,2	2,0	
	EVET OLDUKÇA	Adet	26	6	32	
		%	5,3	1,2	6,5	
	KISMEN	Adet	126	20	146	
		%	25,5	4,0	29,6	
HAYIR	Adet	265	41	306		
	%	53,6	8,3	61,9		
Toplam			Adet	426	68	494
			%	86,2	13,8	100,0

Ankete katılan erkek mükellef sayısı 426 iken, bunların %62'si vergi gelirlerinin gerektiği gibi harcadığına inanmamaktadır. Kadın katılımcı sayısı ise 68 iken, bunların %60'ı vergi gelirlerinin gerektiği gibi harcanmadığını düşünmektedir.

*Yaş – Cinsiyet – Medeni Durum Ve Eğitim Durumunun Vergiye Karşı
Tutum Üzerine Etkilerinin Anket Sonuçları Çerçevesinde
Değerlendirilmesi*

Cinsiyetiniz? – Vergi sistemi sizce adil midir?

			Cinsiyetiniz?		Toplam
			ERKEK	KADIN	
Vergi sistemi sizce adil midir?	EVET TAMAMEN	Adet	8	4	12
		%	1,6	0,8	2,4
	EVET OLDUKÇA	Adet	20	2	22
		%	4,0	0,4	4,5
	KISMEN	Adet	72	13	85
		%	14,6	2,6	17,2
	HAYIR	Adet	326	49	375
		%	66,0	9,9	75,9
Toplam		Adet	426	68	494
		%	86,2	13,8	100,0

Ankete katılan erkeklerden %76,5'i vergi sisteminin adil olmadığını ifade ederken; bu oran kadınlarda %72 olarak gerçekleşmiştir.

Cinsiyetiniz? - Sizce vergi kaçakçılığının en önemli nedeni nedir?

			Cinsiyetiniz?		Toplam	
			ERKEK	KADIN		
Sizce vergi kaçakçılığının en önemli nedeni nedir?	Vergi oranlarının yüksek olması	Adet	57	8	65	
		%	11,5	1,6	13,2	
	Denetimin yetersiz olması	Adet	47	9	56	
		%	9,5	1,8	11,3	
	Vergi cezalarının yetersiz olması	Adet	113	20	133	
		%	22,9	4,0	26,9	
	Kamusal hizmet olarak geri dönmemesi	Adet	209	31	240	
		%	42,3	6,3	48,6	
	Toplam		Adet	426	68	494
			%	86,2	13,8	100,0

Erkek katılımcıların %49'u vergi kaçakçılığının en önemli nedeninin vergilerin kamusal hizmet olarak dönmediğini düşünürken; kadın katılımcıların %45,6'sı kaçakçılığın en önemli nedeninin vergilerin kamusal hizmet olarak geri dönmediğini ifade etmektedir.

Medeni Durumunuz? – Vergi oranları yüksek midir?

			Medeni Durumunuz?		Toplam
			EVLİ	BEKAR	
Vergi oranları yüksek midir?	EVET, ÇOK YÜKSEK	Adet	157	59	216
		%	31,8	11,9	43,7
	OLDUKÇA YÜKSEK	Adet	118	39	157
		%	23,9	7,9	31,8
	EVET, AMA ÇOK DEĞİL	Adet	66	28	94
		%	13,4	5,7	19,0
	HAYIR	Adet	18	9	27
		%	3,6	1,8	5,5
Toplam		Adet	359	135	494
		%	72,7	27,3	100,0

Gerek evli mükelleflerin gerekse bekar mükelleflerin %43,7'si vergi oranlarının çok yüksek olduğunu düşünmektedir.

Medeni Durumunuz? – Vergi gelirleri gerektiği gibi harcanyor mu?

			Medeni Durumunuz?		Toplam	
			EVLİ	BEKAR		
Vergi gelirleri gerektiği gibi harcanyor mu?	EVET TAMAMEN	Adet	10	0	10	
		%	2,0	0,0	2,0	
	EVET OLDUKÇA	Adet	25	7	32	
		%	5,1	1,4	6,5	
	KISMEN	Adet	111	35	146	
		%	22,5	7,1	29,6	
	HAYIR	Adet	213	93	306	
		%	43,1	18,8	61,9	
	Toplam		Adet	359	135	494
			%	72,7	27,3	100,0

Katılımcılardan evli olanların %59'u, kadınların ise %68'i vergi gelirlerinin gerektiği gibi harcanmadığını düşünmektedir. İlginç olan bir başka husus ise vergi gelirlerinin tamamen gerektiği gibi harcandığına inanan bekar mükellefin bulunmamasıdır.

*Yaş – Cinsiyet – Medeni Durum Ve Eğitim Durumunun Vergiye Karşı
Tutum Üzerine Etkilerinin Anket Sonuçları Çerçevesinde
Değerlendirilmesi*

Medeni Durumunuz? – Vergi sistemi sizce adil midir?

			Medeni Durumunuz?		Toplam
			EVLİ	BEKAR	
Vergi sistemi sizce adil midir?	EVET TAMAMEN	Adet	6	6	12
		%	1,2	1,2	2,4
	EVET OLDUKÇA	Adet	19	3	22
		%	3,8	0,6	4,5
	KISMEN	Adet	60	25	85
		%	12,1	5,1	17,2
	HAYIR	Adet	274	101	375
		%	55,5	20,4	75,9
Toplam		Adet	359	135	494
		%	72,7	27,3	100,0

Vergi sisteminin adaletsiz olduğunu düşünenlerin oranı evli olanlarda %76,3 iken; bekar olanlarda %74,8'dir.

Medeni Durumunuz? - Sizce vergi kaçakçılığının en önemli nedeni nedir?

			Medeni Durumunuz?		Toplam	
			EVLİ	BEKAR		
Sizce vergi kaçakçılığının en önemli nedeni nedir?	Vergi oranlarının yüksek olması	Adet	50	15	65	
		%	10,1	3,0	13,2	
	Denetimin yetersiz olması	Adet	39	17	56	
		%	7,9	3,4	11,3	
	Vergi cezalarının yetersiz olması	Adet	84	49	133	
		%	17,0	9,9	26,9	
	Kamusal hizmet olarak geri dönmemesi	Adet	186	54	240	
		%	37,7	10,9	48,6	
	Toplam		Adet	359	135	494
			%	72,7	27,3	100,0

Vergi kaçakçılığının en önemli nedeni olarak vergi gelirlerinin kamusal hizmet olarak geri dönmemesini gösteren evli mükelleflerin oranı %51,8 iken; bekar mükelleflerin oranı % 40'tır. Bekar mükelleflerden %36,3'ü ise vergi cezalarının yetersizliğini neden olarak göstermektedir.

Eğitim Düzeyiniz? - Vergi oranları yüksek midir?

			Eğitim Düzeyiniz?					Topla m	
			İlköğr	Lise	Üniv	Yük Lisans	Doktora		
Vergi oranları yüksek midir?	EVET, ÇOK YÜKSEK	Adet	32	78	87	13	6	216	
		%	6,5	15,8	17,6	2,6	1,2	43,7	
	EVET, OLDUKÇA YÜKSEK	Adet	24	58	63	11	1	157	
		%	4,9	11,7	12,8	2,2	0,2	31,8	
	EVET, AMA ÇOK DEĞİL	Adet	12	35	41	6	0	94	
		%	2,4	7,1	8,3	1,2	0,0	19,0	
	HAYIR	Adet	5	9	6	3	4	27	
		%	1,0	1,8	1,2	0,6	0,8	5,5	
	Toplam		Adet	73	180	197	33	11	494
			%	14,8	36,4	39,9	6,7	2,2	100,0

Vergi oranlarının çok yüksek olduğunu belirten mükelleflerin oranı ilköğretim düzeyinde %43,8, lise düzeyinde %43,3, üniversite düzeyinde %44,1, yüksek lisans düzeyinde %39,4 ve doktora düzeyindeki katılımcılarda ise %54,5'tir. Oldukça yüksek olduğunu ifade edenler eklenince bu oranlar sırasıyla %73,9; %75,5; %76,1; %72,7 ve %63 olmaktadır.

Eğitim Düzeyiniz? - Vergi gelirleri gerektiği gibi harcıyor mu?

			Eğitim Düzeyiniz?					Topla m	
			İlköğr.	Lise	Üniver.	Yükse k Lisans	Doktora		
Vergi gelirleri gerektiği gibi harcıyor mu?	EVET TAMAMEN	Adet	2	5	1	2	0	10	
		%	0,4	1,0	0,2	0,4	0,0	2,0	
	EVET OLDUKÇA	Adet	6	8	16	1	1	32	
		%	1,2	1,6	3,2	0,2	0,2	6,5	
	KISMEN	Adet	17	57	61	8	3	146	
		%	3,4	11,5	12,3	1,6	0,6	29,6	
	HAYIR	Adet	48	110	119	22	7	306	
		%	9,7	22,3	24,1	4,5	1,4	61,9	
	Toplam		Adet	73	180	197	33	11	494
			%	14,8	36,4	39,9	6,7	2,2	100,0

Eğitim düzeyini ilköğretim olarak ifade eden mükelleflerin %65,7'si vergi gelirlerinin gerektiği gibi harcanmadığını belirtirken; lise olarak ifade edenlerden %61,1'i; üniversite olarak ifade edenlerden %60,4'ü; yüksek lisans olarak ifade edenlerden %66,7'si; doktora olarak ifade edenlerden %63,6'sı vergi gelirlerinin gerektiği gibi harcanmadığını belirtmektedir.

*Yaş – Cinsiyet – Medeni Durum Ve Eğitim Durumunun Vergiye Karşı
Tutum Üzerine Etkilerinin Anket Sonuçları Çerçevesinde
Değerlendirilmesi*

Eğitim Düzeyiniz? - Vergi sistemi sizce adil midir?

			Eğitim Düzeyiniz?					Topla m	
			İlköğr.	Lise	Üniver.	Yükse k Lisans	Doktora		
Vergi sistemi sizce adil midir?	EVET TAMAMEN	Adet	3	5	4	0	0	12	
		%	0,6	1,0	0,8	0,0	0,0	2,4	
	EVET OLDUKÇA	Adet	6	10	3	3	0	22	
		%	1,2	2,0	0,6	0,6	0,0	4,5	
	KISMEN	Adet	13	31	34	6	1	85	
		%	2,6	6,3	6,9	1,2	0,2	17,2	
	HAYIR	Adet	51	134	156	24	10	375	
		%	10,3	27,1	31,6	4,9	2,0	75,9	
	Toplam		Adet	73	180	197	33	11	494
			%	14,8	36,4	39,9	6,7	2,2	100,0

Vergi sisteminin adaletsiz olduğunun düşünenlerin oranı ilköğretim düzeyinde %69,8; lise düzeyinde %74,4; üniversite düzeyinde %79,1; yüksek lisans düzeyinde %72,2; doktora düzeyinde ise %90,9'dur.

Eğitim Düzeyiniz? - Sizce vergi kaçakçılığının en önemli nedeni nedir?

			Eğitim Düzeyiniz?					Toplam	
			İlköğr.	Lise	Üniver.	Yüksek Lisans	Doktora		
Sizce vergi kaçakçılı ğının en önemli nedeni nedir?	Vergi oranlarının yüksek olması	Adet	15	23	22	4	1	65	
		%	3,0	4,7	4,5	0,8	0,2	13,2	
	Denetimin yetersiz olması	Adet	8	20	21	6	1	56	
		%	1,6	4,0	4,3	1,2	0,2	11,3	
	Vergi cezalarının yetersiz olması	Adet	15	45	61	10	2	133	
		%	3,0	9,1	12,3	2,0	0,4	26,9	
	Kamusal hizmet olarak geri dönmemesi	Adet	35	92	93	13	7	240	
		%	7,1	18,6	18,8	2,6	1,4	48,6	
	Toplam		Adet	73	180	197	33	11	494
			%	14,8	36,4	39,9	6,7	2,2	100,0

Eğitim düzeyi yüksek olan mükelleflerin, vergilerin ekonomik ve sosyal işlevleri konusundaki bilinçli tutumlarının bunların vergi kaçırma konusundaki eğilimlerinin daha düşük olmasına neden olduğu belirtilmektedir. Vergi kaçakçılığının en önemli nedeni olarak vergilerin kamusal hizmet olarak geri dönmediğini gösterenlerin oranı ilköğretim düzeyinde %47,9; lise düzeyinde %51,1; üniversite düzeyinde

%47,2; yüksek lisans düzeyinde %39,4; doktora düzeyinde ise %63,6'dır.

4. Sonuç

Demografik özelliklerin de mükelleflerin vergiyle ilgili tutumlarında etkili olduğu görülmektedir. Buradan hareketle anketimizde de bu özelliklerin etkileri araştırılmıştır. Bulunan sonuçlar genellikle ortak bir eğilimin olduğu biçimindedir. Ancak bunu dışında özellikle; vergi sisteminin adaletsiz olduğunu düşünenlerin oranının evli olanlarda %76,3, bekar olanlarda %74,8; ilkokul düzeyinde %69,8, lise düzeyinde %74,4, üniversite düzeyinde %79,1, yüksek lisans düzeyinde %72,2, doktora düzeyinde ise %90,9 olduğu dikkat çekmektedir.

Ayrıca vergi kaçakçılığının en önemli nedeni olarak vergilerin kamusal hizmet olarak geri dönmediğini gösterenlerin oranı ilkokul düzeyinde %47,9; lise düzeyinde %51,1; üniversite düzeyinde %47,2; yüksek lisans düzeyinde %39,4; doktora düzeyinde ise %63,6; aynı gerekçeyi gösteren evli mükelleflerin oranı %51,8 iken; bekar mükelleflerin oranı %40'tır.

KAYNAKÇA

- BAYRAKLI, H. H. – Saruç, N. T. – Sağbaş, İ. (2004), “Vergi Kaçırma Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Vergi Kaçaklarının Önlenmesi: Anket Çalışmasının Bulguları”, **19. Türkiye Maliye Sempozyumu, Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara.
- BLUMENTHAL, M. – Slemrod, J. (1992), “The Compliance Cost of the U.S. Individual Income Tax System: A Second Look After Tax Reform”, **National Tax Journal**, S. XLV, No. 2, Haziran, s. 185-201’den aktaran Ali ÇELİKKAYA: “Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörler”, <http://www.e-akademi.org/makaleler/acelikkaya-1.htm>.
- ÇOMAKLI, Ş. E. (2007), **Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi & Vergisel Kayıtdışılık**, Turhan Kitabevi , Ankara.
- DUBİN, J. A.– Wilde, L. L. (1988), “An Empirical Analysis Of Federal Income Tax Auditing And Compliance”, **National Tax Journal**, Vol. 41, No. 1, March.
- GÖKBUNAR, A. R. – Gökbunar, R. (2007), “Mükellef Davranışları, Vergi Etiği Ve Vergi Uyumunu”, **Vergi Dünyası Dergisi**, S. 311, Temmuz, <http://www.vergidunyasi.com.tr/DergiIcerik.aspx?ID=4743>.
- KARABACAK, Y. (2005), “Vergi Kaçakçılığının Nedenleri: Arz Ve Talep Yanı”, **Vergi Dünyası Dergisi**, S. 289, Temmuz, <http://www.vergidunyasi.com.tr/DergiIcerik.aspx?ID=3693>.
- ORVİSKA, M. – Hudson, J. (2002), “Tax Evasion, Civic Duty and The Law Abiding Citizen”, **European Of Political Economy** Vol. 19.
- Reckers, P.M.J. – Sanders, D.L.– Roark, S.J.: “The Influence Of Ethical Attitudes On Taxpayer Compliance”: **National Tax Journal**, Vol. XLVII, No. 4.
- RİCHARDSON, G. (2006), “Determinants Of Tax Evasion: A Cross – Country Investigation”, **Journal Of International Accounting, Auditing And Taxation**, 15.
- RİTSEMA, C.M.– Thomas, D.W. – Ferrier, G.D. (2003), “Economic And Behavioral Determinants Of Tax Compliance: Evidence From The 1997 Arkansas Tax Penalty Amnesty Program”, **IRS Research Conference**, Presented at the 2003.
- SARUÇ, N.T. (2003), “Vergi Ödemeyi Etkileyen Faktörler: Anket Araştırmalarının Sonuçları”, **Vergi Sorunları Dergisi**, S. 178, Temmuz.
- SAVAŞAN, F. – Çoban, F. (2007), “Vergi Barışından Faydalanan Mükelleflere İlişkin Ampirik Bulgular”, **Vergi Dünyası Dergisi**, S. 306, Şubat, <http://www.vergidunyasi.com.tr/DergiIcerik.aspx?ID=4597>.

- SLEMROD, J. (1984), “An Empirical Test For Tax Evasion”, **University of Minnesota And National Bureau Of Economic Research**, October 16.
- TORGLER, B. (2003), “Tax Morale And Instirurions”, **Working Paper No. 2003 – 09**, CREMA Gellertstrasse 24 CH – 4052 Basel.
- Torgler, B. (2003), “To Evade Taxes Or Not To Evade: That Is The Question”, **The Journal Of Socio – Economics** 32.
- TUNÇER, M. (2002), “Vergilemeye Yaklaşım Ve Türkiye”, **Vergi Dünyası Dergisi**, S. 249, Mayıs, <http://www.vergidunyasi.com.tr/DergiIcerik.aspx?ID=3056>.
- WAHLUND, R. (1992), “Tax Changes And Economic Behaviour: The Case Of Tax Evasion”, **Journal Of Economic Psychology** 13.